

JOIES  
DE  
L'ARQUITECTURA  
CATALANA  
CONTEMPORÀNIA



JOIES  
DE  
L'ARQUITECTURA  
CATALANA  
CONTEMPORÀNIA



PRIMERA EDICIÓ  
octubre del 2017  
© d'aquesta edició:  
Enciclopèdia Catalana, SLU  
Josep Pla 95 - 08019 Barcelona  
gransobres@grec.cat  
www.grupenciclopedia.cat

FOTOCOMPOSICIÓ  
Marquès, SL

IMPRESSIÓ I ENQUADERNACIÓ  
Tallers Gràfics Soler, SA  
Enric Morera, 15  
08950 Esplugues de Llobregat

ISBN: 978-84-412-3141-2  
Dipòsit Legal: B 22821-2017

Qualsevol mena de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra resta rigorosament prohibida i estarà sotmesa a les sancions establertes per la llei. L'editor faculta el CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, [www.cedro.org](http://www.cedro.org)) perquè autoritzi la fotocòpia o l'escaneig d'algun fragment a les persones que hi estiguin interessades.



DIRECCIÓ CIENTÍFICA

Joan Busquets Grau



COORDINACIÓ DE L'OBRA

Francesc Baqué Ramis



TEXTOS

Lluís Domènech i Girbau  
Albert Fuster i Martí  
Carolina B. García Estévez  
Julio Garnica González-Bárcena  
Eulàlia Gómez Escoda  
Arcadi Pla i Masmiquel  
Pere Joan Ravetllat Mira  
Carme Ribas Seix  
Josep Maria Solé Gras



DIRECCIÓ EDITORIAL

Joan Ricart



EDICIÓ

Xavier de Juan Pascual

CORRECCIÓ

Àngels Ferrand i Aranda  
Mercè Robert i Andreu  
M. Mercè Riu i Codinach



DISSENY GRÀFIC I MAQUETACIÓ

Azcunce/Ventura

FOTOGRAFIA

Lluís Casals i Coll

EDICIÓ GRÀFICA I IL·LUSTRACIÓ

Gemma Roset i Colomer  
Mariona Rovira Solanas



PRODUCCIÓ

Lluís Huguet i Flo  
Pau Bosch i Pérez



CAP D'EDICIONS

Marc Sagristà i Artigas

DIRECTOR GENERAL

Albert Pèlach i Pàniker

## PRESENTACIÓ

**E**l volum que teniu a les mans pretén explicar l'arquitectura catalana contemporània des del racionalisme fins als nostres dies. El treball no és una guia d'arquitectura, sinó que vol ser una síntesi dirigida al gran públic que s'interessa per aquest tema. Per a oferir una visió el més rica possible, s'ha disposat d'un grup d'estudiosos i professionals del camp de l'arquitectura contemporània que pertanyen a diferents generacions i que han fet recerca amb orientacions diverses. Segurament, la presentació gràfica i selectiva de les obres més interessants permet donar resposta a algunes qüestions d'aquest període de l'arquitectura feta a Catalunya, com l'especificitat del seu caràcter: la capacitat d'integrar realisme constructiu i innovació; el lligam amb la tradició del modernisme; l'obertura a altres tendències internacionals, i, en definitiva, la seva fidel representació de la cultura Mediterrània.

L'obra mostra també el paper de l'arquitectura com a agent de transformació social i cultural, sobretot des del final dels anys vint del segle passat, en un període, precisament, de fort canvi en l'organització morfològica de la ciutat, en l'estructura de la seva economia urbana i en les formes de governança. Hom pot descobrir, paral·lelament, una evolució del llenguatge arquitectònic, una transformació de les seves tècniques constructives i una diversificació sense precedents de les formes de disseny i gestió dels edificis.

Veurem, igualment, com el desplegament de l'arquitectura moderna té moments estel·lars i innovadors; també, com el seu recorregut queda truncat per l'adveniment de la Guerra Civil i com el clímax esdevé desencís i la creativitat deixa pas a la grisor de la postguerra.

El llibre s'organitza en set capítols, que corresponen als diferents tipus que s'utilitzen des del punt de vista funcional per a classificar l'arquitectura. Al llarg dels vuitanta anys estudiats es constata com l'arquitectura més valuosa s'orienta a donar resposta a les diferents funcions que apareixen al llarg d'aquest període, tot tenint en compte la diferent organització social i el procés de creixement econòmic, que han experimentat una evolució espectacular.

Cal dir que l'habitatge –tant l'unifamiliar com el col·lectiu– ha estat majoritari entre els projectes d'arquitectura urbana, i la seva evolució s'explica pels canvis de programa, de formes de promoció i de model immobiliari que s'han succeït en aquest període. D'altra banda, els paradigmes urbans també han anat canviant, i els edificis destinats a altres usos, com a equipaments o com a requalificació de l'espai lliure, han esdevingut temes essencials en el fet urbà. L'aparició de noves tipologies arquitectòniques també dona lloc, a termini mitjà, a l'aparició de noves formes urbanes.

A banda dels edificis escollits i descrits en detall en aquesta selecció, hem inclòs una sèrie de sectors o zones especials que s'han convertit en referències o indrets representatius de l'urbanisme i l'arquitectura a Catalunya. Molts s'han realitzat els darrers anys i constitueixen els espais més innovadors i atractius amb vista al futur.

El llibre parla de l'arquitectura construïda i del projecte que la fa possible. Tracta, per tant, de fer entendre les idees que hi ha darrere i l'evolució tant de la cultura arquitectònica com de les tècniques que han permès la seva execució. No es pot oblidar la transformació de les tècniques de disseny de l'arquitectura, que han evolucionat des del dibuix a mà fins als sistemes digitals que permeten també integrar el disseny i l'execució material dels edificis projectats. Es pretén explicar com, en aquest període, l'arquitectura ha anat guanyant un nou paper social pel fet de tenir en compte noves possibilitats abans marginades –com la recuperació dels edificis vells i de l'espai lliure, el procés de reciclatge o el bon ús de l'energia en els edificis, entre d'altres– que han esdevingut camps de treball prioritaris.

En definitiva, el llibre vol donar a conèixer de quina manera l'arquitectura urbana ha estat capaç de canalitzar, durant un període que ha esdevingut ric i divers, la gran modernització de la nostra societat i com, alhora, ha esdevingut un tema sentit en què ha participat la ciutadania. Probablement això és el que ha fet possible que l'arquitectura catalana s'obri i reforci la seva presència a Europa i a la resta del món.

Un repàs a les JOIES DE L'ARQUITECTURA CATALANA CONTEMPORÀNIA permet copsar, no solament la seva gran aportació a la creació del nostre medi urbà més immediat, sinó també la seva gran qualitat. D'altra banda, la gran incidència que té en nombrosos aspectes de la nostra societat urbana actual fa pensar que ens trobem davant un període d'un impacte i d'una riquesa tan cabdal com ho fou el de l'arquitectura modernista, acceptat molt sovint com l'època daurada de l'arquitectura catalana, encara que la seva repercussió estigués, en aquell cas, molt limitada a les classes socials benestants.

Per tots aquests motius podem afirmar, doncs, que aquest recull de joies tan variades i sofisticades de ben segur interessaran al lector, alhora que contribuiran a mantenir la passió i l'exigència per la bona arquitectura.

JOAN BUSQUETS

# SUMARI

6	Presentació	NAUT ÀRAN (VALL D'ÀRAN)	BARCELONA (BARCELONÈS)	BARCELONA (BARCELONÈS)	BARCELONA (BARCELONÈS)	340	EDIFICIS D'ÚS MIXT
	JOAN BUSQUETS GRAU	88	Casa Heredero	146	Habitatges Muntaner-l'Avenir		BARCELONA (BARCELONÈS)
10	Introducció	CARDEDEU (VALLÈS ORIENTAL)			L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (BARCELONÈS)	344	Casal Sant Jordi
	JOAN BUSQUETS GRAU	90	Casa Penina	148	Bellvitge		BARCELONA (BARCELONÈS)
		IGUALADA (ÀNOIA)			BARCELONA (BARCELONÈS)	346	Hotel Park
24	EDIFICIS INSTITUCIONALS	92	Habitatges a Igualada	152	Residència Mare Güell		BARCELONA (BARCELONÈS)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	94	Quatre habitatges unifamiliars en filera	154	Torre Atalaya	348	Editorial Gustavo Gili
28	Pavelló Mies van der Rohe	PALAMÓS (BAIX EMPORDÀ)			BARCELONA (BARCELONÈS)		BARCELONA (BARCELONÈS)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	96	Casa Mirador	156	Les Cotxeres de Sarrià	350	Edifici d'El Noticiero Universal
34	Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya	OLOT (GARROTXA)			BARCELONA (BARCELONÈS)		LLEIDA (SEGRIÀ)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	98	Casa a la Clota	158	Walden 7	352	Residència de les Germanetes dels Pobres
36	Diputació de Barcelona (Can Serra)	LLS DE Cerdanya (Cerdanya)			BARCELONA (BARCELONÈS)		BARCELONA (BARCELONÈS)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	100	Casa Garriga-Poch	160	Habitatges Coll del Portell	354	Edifici Banc Sabadell
38	Torre de Collserola	VILOPRIU (BAIX EMPORDÀ)			BARCELONA (BARCELONÈS)		BARCELONA (BARCELONÈS)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	102	Casa a Gaiüses	162	Edifici Frégoli	356	Edificis Trade
40	Parc de Recerca Biomèdica	SAUS, CAMALLERA I LLAMPAIES; VILAÚR (ALT EMPORDÀ)			BARCELONA (BARCELONÈS)		SANT SADURNÍ D'ÀNOIA (ALT Penedès)
44	Remodelació de l'Ajuntament de Manresa	104	Casa GG	164	Can Bruixa	358	Caves Raventós i Blanc
	MANRESA (BAGES)	106	Casa Bastida	166	Tres illes a la Vila Olímpica		BARCELONA (BARCELONÈS)
	GIRONA (GIRONÈS)	108	Sector d'habitatges unifamiliars de Niula	168	Habitatges al carrer del Carme	360	L'Illa Diagonal
46	Edifici Santa Caterina	112	HABITATGES COL·LECTIUS	170	Edifici d'habitatges al barri de Sant Ponç		MOLLET DEL VALLÈS (VALLÈS ORIENTAL)
	SANT FRUITÓS DE BAGES (BAGES)		L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (BARCELONÈS)	172	Illa H-1 de la Maquinista	366	Can Mulà
48	Fundació Alcía	118	Casa Pons	174	Habitatges Raval del Pallol		SABADELL (VALLÈS OCCIDENTAL)
	LA FATARELLA (TERRA ALTA)	120	Casa Bloc	176	Els Químics	370	Torre Millennium
50	Cal Xico	124	Edifici Diagonal	178	Edifici 111		BARCELONA (BARCELONÈS)
	BARCELONA (BARCELONÈS)	126	Casa de la Marina	180	Habitatges del Campus de l'ETSAV	372	Seu de Gas Natural
52	Col·legi d'Economistes de Catalunya	134	Illa de Cases Pallars	182	Sector Vila Olímpica		BARCELONA (BARCELONÈS)
	TARRAGONA (TARRAGONÈS)	136	Edifici Seida	188	EQUIPAMENTS LOCALS	374	Torre Agbar
54	Sector plaça Imperial Tàrraco	138	Edifici Mitre		EL PONT DE SUERT (ALTA RIBAGORÇA)		BARCELONA (BARCELONÈS)
	GIRONA (GIRONÈS)	140	Edifici Compositor Bach	192	Assumpció de la Mare de Déu	376	Illa Fort Pienc
60	Sector Gran Via de Jaume I	142	Edifici Mediterrani	194	Escola Thau		BARCELONA (BARCELONÈS)
	GIRONA (GIRONÈS)	144	Casa de renda limitada al Guinardó	198	CEIP Santa Fe	380	Edifici d'oficines 22@
66	HABITATGES UNIFAMILIARS			200	Residència geriàtrica d'Horta		MOLINS DE REI (BAIX LLOBREGAT)
	BARCELONA (BARCELONÈS)					382	Centre de Recursos Logístics
70	Casa Vilaró						SANT CUGAT DEL VALLÈS (VALLÈS OCCIDENTAL)
	CALDES D'ESTRAC (MARESME)					384	Iguzzini Illuminazione HQ Barcelona
72	Casa Ugalde						L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (BARCELONÈS)
	EL PRAT DE LLOBREGAT (BAIX LLOBREGAT)					386	Sector plaça d'Europa
76	Casa Gomis (La Ricarda)						BARCELONA (BARCELONÈS)
	TORREDEMBARRA (TARRAGONÈS)					394	Sector Campus Audiovisual
80	Grup de 4 apartaments						
	VALL-LLOBREGA (BAIX EMPORDÀ)					406	Biografies
82	Mas Vidal						
	BARCELONA (BARCELONÈS)					416	Mapa de situació
84	Casa Tàpies						
	BARCELONA (BARCELONÈS)					418	Els autors
						419	Bibliografia
						420	Crèdits fotogràfics
						421	Agraïments






## SERÓ. ESPAI TRANSMISSOR

L'espai transmissor del túmul megalític de Seró es va construir com a extensió del Museu de la Noguera per exposar-hi estàtues menhirs trobades durant les obres de construcció del canal de reg Segarra-Garrigues. Les peces escultòriques estaven descompostes i s'havien fet servir com a lloses per a cobrir un túmul funerari que contenia restes neolítiques; originàriament havien representat figures antropomòrfiques de 7 metres d'alçària.

L'edifici se situa sobre dues antigues parcel·les de conreu situades a l'extrem del poble de Seró i recolza sobre un eix est-oest que n'organitza el programa. La construcció segueix sistemes constructius convencionals i deixa els materials vistos, sense revestiments, tant a l'exterior com a l'interior. El maó ceràmic massís i calat es combina omplint els panys que allibera l'estructura de formigó vist; una malla de barres d'acer corrugat de perfil rodó se superposa a l'edifici i, confosa amb el paisatge dels arbres despulats a l'hivern, fa de barana entre el nivell superior (al poble, a la plaça de la Bàscula) i l'inferior (l'accés al museu), i al mateix temps fa de rampa que els connecta.

La troballa arqueològica, que data de la primera meitat del III mil·lenni aC, requeria un edifici que la conservés i que en permetés fer-ne difusió, però al mateix temps en magníficés la seva excepcionalitat, qüestió que el projecte resol amb la descomposició del programa en dos elements volumètrics connectats. El volum d'accés està format per tres espais principals de caràcter funcional. El primer, de venda i tast de vi de les cooperatives locals; el segon, un espai polivalent per al poble, i el tercer, un espai d'exposició de les peces de l'aixovar de la tomba megalítica. Des d'aquest espai de museu arrenca la segona part de l'edifici, un recorregut en forma de doble espiral quadrangular i amb un pendent suau ascendent. Es tracta d'un passadís limitat per dues parets de maó calades, paral·leles, que es va fent estret (d'1,8 cm passa a 1 m) al mateix temps que creix en alçària (de 3,5 a 5 metres) a mesura que el recorregut avança fins a arribar a la cambra de les esteles, on es col·loquen, cadascuna sota una lluerneta que l'il·lumina, les set peces de les estàtues menhirs descobertes. Des d'aquest espai central es reprèn un recorregut espiral que té, al final, un gran finestral on l'edifici s'obre cap al camp de blat veí, en primer terme, i, finalment, cap al paisatge de la comarca. L'edifici posa en comú el passat arqueològic i la condició geogràfica del territori en què s'insereix, de manera que la comprensió completa –històrica i física– del lloc i l'entorn es converteix en l'element essencial del projecte.  EULÀLIA GÓMEZ ESCODA





## CRÈDITS FOTOGRÀFICS

© Lluís Casals, per les fotografies del llibre llevat de:

© Adrià Goula – Flores & Prats: 191 (4 i 5)

AGE – Artur Bogacki: 16 (1)

AGE – Hans Blossey / imageBROKER: 22 (1)

AGE – Ivern Photo: 288

AGE – Marc Soler: 34

AGE – Petr Svarc / imageBROKER: 23 (1)

AGE – Xavier Subias: 35

Aitor Estévez: 324, 325 (1 i 2)

Ajuntament de Barcelona: 240 (1)

Ajuntament de Barcelona. Arxiu Joan Busquets: 20, 22 (3)

Ajuntament de Barcelona. DISE: 215

Album / Documenta: 16 (2)

AMB. Arxiu Joan Busquets: 13 (2), 22 (2), 190 (1), 120 (2), 386

Arxiu Arcadi Pla: 171 (1 i 2)

Arxiu Arcadi Pla – Aleix Bagué: 27 (3)

Arxiu Beth Galí arquitectes: 342 (2 i 3)

Arxiu Coderch: 21 (1), 68 (1 i 2), 114 (3 i 4), 342 (1)

Arxiu Correa & Milà: 26

Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: 13 (1), 114 (1 i 2)

Arxiu Joan Busquets: 11, 15 (3), 22 (4), 182, 241 (2 i 4)

Arxiu Josep Llinàs Carmona: 117 (11 i 12)

Arxiu Manuel de Solà-Morales: 343 (4, 5 i 6)

© Arxiu Mas. Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: 68 (3)

Arxiu particular: 15 (4), 250

Arxiu Ricardo Bofill: 116 (8), 116 (9 i 10), 140

Arxiu Rosa Feliu: 19 (2 i 3), 146

Arxiu Viaplana: 19 (1)

Batlle i Roig Arquitectes: 305 (3)

Construccions Reus – Xavier Reus: 108, 109 (1 i 2), 110, 111

Diari *Ara*: 23 (2)

© D&F: 274

© Duccio Malagamba, Barcelona: 338

© Eugeni Pons: 100

© Fons Fotogràfic F. Català-Roca – Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya: 14 (1), 69 (4)

Gemma Roset: 88, 89, 192, 193

© Generalitat de Catalunya. Bob Masters: 27 (4)

© Institut Amatller d'Art Hispànic – Arxiu Mas: 12 (1)

Ivansmuk – Dreamstime: 258

© Joan Guillamat: 166, 332

© Jordi Bernadó: 102, 103 (1 i 2), 306

© Jordi Borràs: 304 (1)

© Jordi Surroca: 318, 319, 320-321

© José Hevia: 101 (1 i 2), 348, 349 (1)

© Josep Ferrando: 115 (7), 144

Laboratori d'Urbanisme de Barcelona: 15 (1 i 2), 18 (1 i 2), 18 (4)

© Laura Bonell: 163b

Luca Quadrio – Dreamstime: 256

MBM Arquitectes: 18 (3), 115 (5 i 6)

Miralles Tagliabue EMBT: 305 (5)

Miralles Tagliabue EMBT – Alex Gaultier: 216

MoMA Archives: 12 (2)

Monapart Tarragona: 80, 81 (2)

© OAB: 187

© Pepo Segura: 251 (1 i 2)

© Pere Vivas. TriangleBooks: 234-235, 296-297, 328-329, 394, 399, 402-403

Ravetllat Ribas arquitectes: 191 (3)

RCR Aranda Pigem Vilalta Arquitectes: 69 (5)

Tarragona Antiga: 241 (3)

Torre de Collserola: 38

© Wijkmark Photo: 305 (2)

## AGRAÏMENTS

La confecció d'aquest llibre ha comportat un intens i indispensable treball de recerca –fonamentat en nombroses visites, entrevistes, lectures de treballs, etc.– al voltant de materials i edificis existents, que ha permès concretar la narrativa del llibre. Des d'aquí, volem donar les gràcies a les persones que han ajudat a avançar en aquest procés. Especialment, a Maurici Pla, malauradament desaparegut la tardor del 2016 mentre tirava endavant la redacció d'un dels capítols del llibre, i també a tots els autors dels diferents capítols –Albert Fuster, Lluís Domènech, Arcadi Pla, Carolina B. García, Josep Maria Solé, Pere Joan Ravetllat, Carme Ribas, Eulàlia Gómez i Julio Garnica–, pel seu compromís a destil·lar els seus coneixements, tot adequant-los a la hipòtesi tipològica a partir de la qual s'estructura el llibre. També volem agrair a Oriol Bohigas els seus comentaris en el moment inicial del trajecte, així com a Jordi Sardà la seva inspiradora interpretació del Camp de Tarragona i de Reus, i a Francesc Baqué, la seva feina continuada i minuciosa en la coordinació d'un treball ric i complex com aquest.

Així mateix, expressem el nostre agraïment a les institucions, entitats i persones individuals que, com Enciclopèdia Catalana, fan difusió de l'arquitectura catalana, i també a les que ens han servit de referència en la documentació i verificació dels casos estudiats, com el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya (COAC), la Fundació Do.co.mo.mo, el Laboratori d'Urbanisme de Barcelona (ETSAB-UPC), els Arxius d'Arquitectura d'Aureli Mora i Omar Ornaque o HIC-Arquitectura.com de Jordi Badia.

També donem les gràcies a totes aquelles institucions, ajuntaments, escoles, centres educatius, biblioteques, museus, empreses, propietaris, particulars i treballadors de l'Administració que ens han obert les portes i han gestionat els tràmits per tal que poguéssim entrar als edificis o recintes per fotografiar-los. Així com als estudis d'arquitectura que ens han facilitat fotografies d'arxiu, ens n'han fet de noves o ens han ajudat a localitzar la persona que en tenia. Especialment a:

— Esteve Bonell, Rosa Feliu, Josep Ferrando i Marita Gomis.

— Als propietaris de la casa a la Clota i als de les cases Bastida, GG, Gomis, Heredefro, Mirador, Penina, Tàpies, Ugalde i Vilaró, i també als dels quatre habitatges unifamiliars en filera de Palamós, l'Hotel Hesperia Tower, les Germanes de la Caritat de Santa Anna, Iguzzini Illuminazione HQ, el Mas Vidal, Park Hotel Barcelona, la Residència de les Germanetes dels Pobres de Lleida, la Residència Mare Güell, la torre de telecomunicacions de Collserola i Unihabit.

— A l'Ajuntament de Barcelona, l'Àrea Metropolitana de Barcelona, les Biblioteques de Barcelona, la Fundació Mies Van der Rohe, la Fundació Miró, el Museu Can Framis –Fundació Vila Casas– i el Museu Picasso.

— Finalment, als diferents arxius, estudis d'arquitectura i empreses: Arxiu Coderch, Arxiu Beth Galí arquitectes, Arxiu Josep Llinàs Carmona, Arxiu Ricardo Bofill, Arxiu Viaplana, Batlle i Roig Arquitectes, Construccions Reus de Puigcerdà, D&F, Esteve Bonell, Estudi d'arquitectura Toni Gironès Saderra, Estudi Miralles Tagliabue (EMBT), Flores & Prats, Garcés - De Seta - Bonet, MBM arquitectes, Monapart Tarragona, OAB, OGCET, Picharquitects (equip arquitectura Pich-Aguilera), RCR Aranda Pigem Vilalta Arquitectes, Ribas&Ribas, diari *Ara*, *Diari de Tarragona* i Tarragona Antiga.